

* 1949 m. vasario 16 d. Anykščių gimnazijos moksleiviai išplatino atsišaukimus, kviesdami žmones nepaklusti sovietinei valdžiai, kovoti už Lietuvos nepriklausomybę. Jau už dviejų dienų Prima Bučelytė iš Sungailos k., Skiemonių vlsč., su grupe draugų buvo areštuoti. Pusę metų juos kalino Anykščių ir Panevėžio kalėjimuose. Primą nuteisė 10 m., išvežė į Taišeto lagerį. Kalėjo ji iki 1956 metų.

* 1950 m. grupė jaunuolių iš Lietuvos už Vasario 16-osios šventimą tremtyje, Tomsko srityje, buvo nuteisti po 10 m. kalėti, kaip tėvynės išdavikai. Tarp kitų patriotų buvo Albina Urbaitė, Ieva Stankutė bei A. Sungailaitė-Bagdonienė. Visos išvežtos į Kazachstaną, Džezkazgano-Rudinko lagerį.

* 1951 m. vasario švenčių išvakarėse Lietuvos jaunimo vyčių sąjungos nariai A. Urbštas, A. Vaičiūnas, Alb. Vaičiūnas ir kiti Kriukų gimnazijos (Šakių r.) moksleiviai ir ją baigę jaunuoliai išleido pagrindinį laikraštėlį „Laisvės keliu“. Organizacija veikė 1948-1951 m. Tekstą spausdino savo lėšomis įsigyta mašinėlė, išleido 18 laikraštėlio egz., kuriuos platino jaunimo tarpe. Vaikiniai savo veiklą koordinavo su Lietuvos Pietų srities partizanų atstovu Mindaugu.

* 1958 m. vasario 16-ąją Marijampolės 2-os vidurinės mokyklos moksleiviai sumanė šventę atžymėti, iškeldami mieste vėliavą, išplatinę atsišaukimų. Nuplėšė prie rusakalbių mokyklos plevėsuojančią sovietinę vėliavą, o ant jos sienų rudais aliejiniais dažais užrašė antirusišką šūkį. Akcijoje dalyvavo moksleiviai S. Grigaitis, L. Teberis, A. Gicevičius, M. Kronkaitis ir V. Rainys.

AR PAKELSIME NAŠTĄ?

Nepaisant sparčios ekonominės plėtros, Lietuva išlieka viena silpniausių tarp dešimties naujausių Europos Sąjungos (ES) valstybių. Tai rodo nedidelės pajamos vienam statistiniam gyventojui. Apgailėtinas yra valstybės pajamų ir užsienio investicijų santykis su bendruoju vidaus produktu.

Vis labiau gąsdina Lietuvos ekonomikos nestabilumas, kyla kainos. Žmonės tapo šildymo kaštų įkaitais, verslininkai naudojami patogia situacija pasipelninti, kyla kartelinių susitarimų skandalai. Nesubalansuota ekonomika, blogas ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimas tik blogina ir taip jau prastą mūsų valstybės situaciją. Didieji miestai dūsta nuo transporto spūsčių.

2007 m. infliacija buvo didžiausia, lyginant su paskutinių 10 metų rodikliais, ir sudarė apie 8 proc. Tai lėmė maisto prekių kainų šuolis, išlaidos už komunalines paslaugas. Žinoma, kad dalis infliacijos yra globalinis reiškinys, susijęs su energetikos resursų pabrangimu, tačiau kita pusė – tai Vyriausybės vykdomo trumparegės politikos ir išlaidavimo rezultatas. Lietuva grįžta į praėjusį šimtmetį – bent jau pagal vartojimo kainų indekso augimo tempus. Gerų naujienų nėra: analitikai prognozuoja didelę ir šių metų infliaciją, – metai pasitiko mus nauja kainų kilimo banga. Vis garsiau kalbama, kad Vyriausybė bejėgė kovoti su žalinga kainų kilimo tendencija, kartais visai be ekonominio pagrįstumo, o Finansų ministras kelia rankas į viršų, sakydamas, kad jis negali įtakoti kainų kilimo. Valdantieji žaidžia žaidimus su pirmalaikiais Seimo rinkimais, paskui savo žodžių patys išsigąsta.

Reikia įsisąmoninti, kad tokio lygio infliacija jau kelia tam tikrą ekonominį pavojų. Kur tas pavojus? Infliacija – lotyniškas žodis, reiškiantis išsipūtimą, tai yra per didelis pinigų kiekis yra apyvartoje. Patogi proga kelti kainas prekėms ir

paslaugoms. Gera proga ir Vyriausybei kiekviename laikraštelyje už mokesčių mokėtojų pinigus rėkti, kad pakėlė pensiją 100 litų, kai tuo tarpu realioji pensija, išreikšta pirkimo galimybėmis, nuvertėjo dalį trigubai daugiau. Dėl to vyksta piniginių vienetų nuvertėjimas – devalvacija. Trumpai kalbant, galima ją nukenksminti išimant iš apyvartos pinigus, arba nuvertinti pinigus.

LR Ministras Pirmininkas G. Kirkilas atmeta lito devalvavimo galimybes, sakydamas, kad šiuo klausimu nediskutuojama. Jis atvirai demonstruoja savo bejėgiškumą, nors bando populistškai stabdyti kelių produktų kainas, susitardamas su prekybos centrais. Juk reikia tokių viešųjų akcijų – artėja rinkimai.

Lietuvoje išlaidos viešajame sektoriuje didėja sparčiau nei valstybės pajamos. Tai skatina infliaciją. G. Kirkilas pripažįsta, kad didelių mechanizmų suvaldyti infliaciją nėra, pagrindinis reikalavimas – mažinti išlaidas. Finansinė krizė sujaukė situaciją, norima sutaupyti mokytojų atlyginimų sąskaita, tačiau išlaidaujama ne pirmajam dalykams: artimųjų varžybų išlaidoms, Valdovų rūmų ir VSD pastatų statyboms.

Seimas nusprendė, kad Lietuvoje viskas per mažai brangsta, todėl praėjusiais metais padidino biudžetininkams atlyginimus. Tačiau tai valstybei kainuos beveik 2 milijardus litų, todėl šių metų biudžete smarkiai didinamos pajamos – iki (25,57 mlrd. Lt, tačiau išlaidos dar didesnės – net 26,57 mlrd. Lt. Milijardas bus skolinamas, turėsime skolą gražinti iš būsimų mūsų pajamų. Padidintą minimalų mėnesinį atlyginimą Vyriausybė priskiria prie savo gerųjų darbų, nors visiems aišku, kad tai našta, užkrauta darbdaviams, o biudžetui – tai tik papildomos įplaukos. ►

Pagal valstybės biudžeto sudarymo principą, kiekvienais metais biudžeto pajamos didinamos 5-6 proc. Orientuojamas į socialinius tikslus, kai tuo tarpu reikėtų orientuoti į ekonomikos stabilizavimą, infliacijos pažabojimą. Ekonomistai jau prognozuoja, kad šiais metais infliacija gali siekti dviženklį skaičių. Tačiau G. Kirkilas nenustoja tvirtinęs, kad infliacija suvaldysime, jei bus tinkamai formuojamas biudžetas. Finansų ministerija nekalba apie fiskalinės politikos griežtinimą ar kitokias nepopuliarias priemones. Politikams šie metai svarbiausi dėl to, kad vyks Seimo rinkimai, reikės įtikti rinkėjams.

ES komisarė D. Grybauskaitė yra pareiškusi, kad Lietuva ilgai negirdėjo perspėjimų apie galimą ekonomikos „perkaitimą“, tačiau šiandien tas pasekmes jau jaučiame. Jos tvirtinimu, net ir šiandien valstybės priimtos efektyvios

priemonės infliacijai žaboti duos vaisius tik po 8–9 mėnesių, todėl neišvengiamai dardėsime žemyn. Juo labiau, kad tų priemonių Vyriausybė naudoti neskuba.

Manau, kad šios infliacijos kilimas baigsis tada, kuomet prekių ir paslaugų kainos Lietuvoje bent priartės prie ES vidurkių. Bet kada to sulauksime ir ar pažabosime infliaciją, parodys laikas.

Infliacija skaudžiausiai liečia pensininkus, invalidus, jaunąs šeimas, minimalų atlyginimą gaunančius žmones. Per porą metų taip nuvertės mūsų indėliai, kad, tarkim, senukas, turintis banke kelis tūkstančius litų šermenims, galės už juos tik žvakių nusipirkti. Tik ši kartą niekas negrąžins nuostolių dėl nuvertėjusių indėlių, nes tai vyksta dėl nemokšiškos Vyriausybės veiklos.

G. D.

LPKS KAUNO SKYRIAUS KONFERENCIJOJE

LPKS Kauno skyrius – vienas gausiausių Sąjungoje. Jo ataskaitinėje rinkiminėje konferencijoje, įvykusioje 2007 m. lapkričio 24 d., dalyvavo didelis būrys tų, kurie už pasipriešinimą okupacijai praėjo lagerių baisumus, buvo persekiojami dėl įsitikinimų, agitacijos, garsiai skelbtų tiesų apie Lietuvą ir jos istoriją. Tik kažkas pusbalsiu prasarė, kad ankstesniuose susitikimuose salė būdavo daug pilnesnė, o Lietuvoje jau beliko tik 16 Sąjungos skyrių... Buvo malonu, kad į konferenciją atvyko keli laukiami ir garbingi svečiai, tarp kurių pirmiausiai paminėtinas vyskupas emeritas Juozapas Preikšas, pradėjęs susitikimą malda, palaiminęs susirinkusių žmonių siekius ir palinkėjęs sėkmės kasdieniniame gyvenime.

Skyriaus pirmininko Sigito Grigaičio pranešimas buvo konkretus ir savikritiškas. Pranešėjas pasidžiaugė gimusiu žurnalu „Aukuras“, kuriame gali savo mintis išsakyti kiekvienas Sąjungos narys, pagyrė savo pagalbininkus, ragino nekartoti buvusių klaidų, kurios apsunkino skyriaus darbą. Todėl sklandžiai dirbo sekretoriatas, balsų skaičiavimo komisija, buvo demokratiškai balsuojama už kiekvieną pasiūlymą, ypač renkant

skyriaus valdybą, kitus valdymo ir priežiūros organus. Atsiskaitė komitetų, sukurtų prie skyriaus tarybos, atstovai, vardijo atliktus ir dar nesuspėtus atlikti darbus.

Vyskupas Juozapas Preikšas

Įdėmiai buvo išklausyta finansinė ataskaita. Buvo malonu išgirsti, kad rėmėjų aukos sudarė didesniąją dalį skyriaus pajamų, jos naudojamos pagal rėmėjų nurodytas tikslines paskirtis.

Pasisakymai buvo konstruktyvūs, pasiūlymai – vertingi. Visiems susidarė įspūdis, jog buvusioji skyriaus valdyba

dirbo vaisingai, draugiškai, kiekvieną savaitę rikosi į savo posėdžius, kad išspręstų kasdienes problemas.

Susirinkę pritarė iniciatyvai sukurti ir pagaminti apdovanojimo buvusiems

politiniams kaliniams ženklus, kuriais bus atžymėti tie, kurie negaili jėgų skyriaus veikloje, nors kai kurių gyvenimo keliais jau nušuoiliavęs labai toli...

LPKS valdybą ir toliau sudarys 15 asmenų. Tai J. Armonaitis, G. Dobkevičius, S. Grigaitis, A. Juškevičienė, E. Kreivėnienė, L. Kuodienė, A. Kupstienė, R. Navickas, J. Pukinskas, A. Ruškys, A. Staugaitis, A. Švenčionis, A. Tamašauskas, A. Vaičiūnas ir A. Urbštas.

Valdyba skyriaus pirmininko vėl išrinko Sigitą Kazimierą Grigaitį.

Ataskaitinėje konferencijoje buvo priimti keli kreipimai. Viena aktualiausių – dėl padėties Lietuvos mokyklose. Buvę politiniai kaliniai mano, kad mūsų valstybė į ateitį eina be aiškos vizijos, todėl baimintasi, kad tiems, kurie dabar sėdi mokyklų suoluose, per mažai aiškinama apie *šviesos ir tiesos* valstybės viziją. Kelia didelį su- ►

Sigitas Grigaitis

sirūpinimą pražūtingas jaunimo polinkis į kvaishalus, rūkymą, nepagarba mokyklai, mokytojams, visuomenei. „Kas mums geriau, – retoriškai klausė kreipimosi iniciatoriai, – daugiau žinantis, matematikos, chemijos ar fizikos žinių gavęs piktadarys, ar visapusiškai išsilavinęs, dorovės, etikos, istorijos, krikščioniškosios moralės pasiėmęs pilietis?“

Gal vertėtų griežtinti mokinių elgesio taisykles, neslėpti negatyvių reiškinių, kurie kažkada išlenda į viešumą, tik jau didelė bėda? Klausimų daug, tačiau susirinkę manė, kad atsakymas yra tik vienas.

Konferencijos dalyvius jaudino moralės pakrikimai pačiose aukščiausiose valdžios ešelonuose, kai netiesos sakymai tapo politikų gyvenimo norma. Žmonės abejojo mūsų teisėsaugos institucijomis, kai Lietuvą išdavusieji gali bolotiruotis į Lietuvos Respublikos Seimą, o patriotai kišami į kalėjimus.

Ar galimi pasikeitimai politikos padangėje? Tai parodys jau šiemet įvykstantys Seimo rinkimai.

LPKS SUVAŽIAVIME

Praėjusių metų gruodžio 8-ąją Vilniuje įvyko LPKS XI suvažiavimas. Delegatai išrinko 33 asmenų tarybą, aptarė ateities darbo gaires. Buvo malonu susitikti bendražygius, pakalbėti ne tik apie senus laikus, bet ir padiskutuoti apie nūdienos aktualijas. Tarsi viskas ir gerai. Deja, kaip sakoma liaudyje – keli deguto lašai sugadino visą statinę medaus.

Nepatiko organizatorių bandymas ne registruoti delegatus, o iš skyrių vadovų sužinoti, kiek jų dalyvauja suvažiavime. Nors mandatų komisija pranešė, kad iš 150 išrinktųjų salėje yra 131, ne visi buvome tuo įsitikinę. Juk delegatų, esančių salėje, niekas neregistravo...

Atrodo smulkmenos – neuždegtos žvakutės prieš malda, demonstruojant filmą apie jaunimo ekspediciją į Sibirą neužgesinta salėje šviesa. Tačiau tai nepakėlė iškilmingos nuotaikos, greičiau vijo į galvą mintį, kad suvažiavimo organizatoriai kažką svarbaus praleido.

Kitus negražumus jau galima būtų pavadinti suvažiavimo vedimo procedūriniais ir LPKS įstatų pažeidimais. Renkant tarybą, buvo perskaitytas tik 17 siūlomų kandidatų sąrašas, tačiau kiti 16, t. y. rajono skyrių vadovai, nebuvo išvardinti ir pristatyti. Nebuvo patikinta, kad jie teisėtai išrinkti rajonų konferencijose, nėra tarp jų tik einančių tas pareigas. O juk į tarybą renkame ne pirmininkus, o delegatus, sąjungos narius, konkrečius žmones. Kitas akibrokštas, matyt, taps galvos skausmu mūsų etikos ir procedūros komisijai: liko nepatvirtintas naujos tarybos išrinktas LPKS pirmininkas. Tokią tvarką, kai suvažiavimas tvirtina naująją vadovą, numato Sąjungos įstatai. Gal kas mano, kad tai smulkmenos, tačiau jos „sumurzino“ suvažiavimo darbą ir laukiamą iš visos Lietuvos suvažiavusių buvusių politinių kalinių šventę.

Esame pavargę nuo nelengvai nužingsniuoto gyvenimo, gal suvažiavimai jau neįdomūs? Jie tampa vis blankesni, trumpesni, formališkesni, tarsi nebūtų mums, taip nelengvai susirinkusiems draugėn, ką pasakyti.

Labai norėčiau, kad šios pastabos būtų išgirstos, nesikartotų klaidos kituose mūsų aukščiausio lygio suėjimuose, nekristų į akis nemalonios smulkmenos, o gal ir vieni kitiems nepagarba.

Algimantas URBŠTAS, suvažiavimo delegatas

AR UŽTEKS RYŽTO?

„Lietuvių tautos pasipriešinimo istorija“ – tokia tema seminaras įvyko Kaišiadorių rajono savivaldybėje, kuriame dalyvavo rajono istorijos mokytojai.

Lietuvos genocido ir rezistencijos centro departamento direktorius dr. Arvydas Anušauskas pasakojo apie pokario rezistencijos etapus, vertino, kaip nušviečiama buvusi socialistinė sistema mokykliniuose vadovėliuose. Pranešėjo nuomone, reikia dar daug pastangų, kad galėtume aiškiau nušviesti mokiniams pokario įvykius, sudominti juos tautos istorija. Daug kas priklauso ir nuo istorijos mokytojų, jų pasiruošimo ir noro domėtis tais įvykiais.

Buęs Krašto apsaugos viceministras ir Jonavos meras istorikas Edmundas Simanaitis apžvelgė penkias buvusias Lietuvos okupacijas, vykusias per paskutinį šimtmetį.

Idomiai savo mintis ir patyrimą dėstė Kazlų Rūdos Kazio Griniaus gimnazijos istorijos mokytoja Birūta Bujauskienė bei Kauno r. Garliavos Juozo Lukšos gimnazijos direktorius Vidmantas Vitkauskas. Šiose mokyklose Lietuvos pasipriešinimo istorijai skiriamas didelis dėmesys jau gal todėl, kad jos pavadintos mūsų šviesulių, patriotų vardais. ►

Kun. Alfonsas Bulota savo gyvenimo pavyzdžiais papasakojo apie Lietuvos dvasininkų vaidmenį buvusioje Sovietų sąjungoje. Sielovados dalykai, bažnytinės apeigos buvo siaurinami, kiekvienu momentu buvo stengiamasi kunigą apjuodinti, juos sodino į *lagerus*, kurpė sumanytas bylas.

Seimo narė, buvusi tremtinė Vaidevutė Margevičienė su nuoskauda pasakojo, kad valdžios struktūrose per daug abejingų šiam laikotarpiui valdininkų. Ir pats Seimas daugialypis bei susiskaldęs net ir patriotinėms iniciatyvoms.

Rašytojas Stanislovas Abromavičius, kuris tyrinėja pokario rezistenciją, iškėlė idėją kiekvienoje rajono mokykloje išaiškinti ir pateikti vaikams priimti būdą (stendu, kampeliu istorijos klasėje, kitoje vietoje) sąrašus buvusių mokinių, kovojusių su okupantais. Bet ar užteks noro ir ryžto tai padaryti?

ALFONSAS MORKŪNAS-PLIENAS

Sausio 27-ąją sukako 100 metų, kai Žemaitkiemio vlsč. Juodžiuų k. gimė vienas iš pokario partizaninio judėjimo Ukmergės apskrityje organizatorių Alfonsas Morkūnas (1908-1949). 1945 12 01–1948 08 14 Didžiosios Kovos apygardos (DKA) B rinktinės vadas, 1948 08 14–1949 12 30 DKA vadas.

Alfonso mama Veronika Šerelytė–Morkūnienė ir tėvelis Jonas savo vaikus Alfonsą, Stanislovą (g. 1912 m.) ir Karolį (g. 1920 m.) auklėjo patriotiškoje dvasioje.

Būtinioje tarnyboje Lietuvos kariuomenėje Alfonsas tapo vyr. puskarininkiu, buvo geras raitelis, sportininkas, todėl 1931 m., pasibaigus tarnybai, liko tarnauti liktiniu, juo buvo iki pat sovietinės okupacijos. 1935 m. vedė Onutę Kazlauskaitę nuo Anykščių (Šienvežių k.), augino Elvidą ir Teisutį. 1941 m. šeima grįžo į tėviškę, Alfonsas birželio mėn. 24–26 dienomis vykdė sukilėlių štabo nurodymus gimtose apylinkėse. Nuo 1944 m. Lyduokių mstl. ir Juknionių k. su Kaziu Ališausku vadovavo apie 20 vyrų savisaugos būriui, gynė žmones nuo raudonųjų partizanų.

Kaip ir daugelis jaunų žmonių, 1944 m. vasario mėn. Alfonsas Morkūnas nuėjo į P. Plechavičiaus rinktinę, o ją išformavus, ne tik Žemaitkiemio, Šešuolių, bet ir Balninkų, Kurklių, Kavarsko valsčiuose organizavo partizanus į *Balninkiečių laisvės* rinktinę. Jis buvo vieno iš J. Šibailos-Dieduko rinktinės padalinio vadu, o 1945 m. pradžioje vadovavo kuopai. Sakoma, kad Plienias buvo neapsakomai drąsus ir net dienomis suorganizuodavo susitikimus su kaimų bei miestelių gyventojais, agituodavo prieš sovietinę santvarką.

Dar 1944 m. rudenį pagal LLA modelį Ukmergės apskrities partizanai buvo pasidalinę į 6 rajonus. Alfonso Morkūno partizanai buvo priskirti prie antrojo rajono, kuriam vadovavo J. Navikas ir Balninkų pradžios mokyklos mokytojas Juozas Šibaila. Jau 1945 m. sausio mėn. svarstoma galimybė rajono partizanams prisijungti prie DKA. Tuo tikslu iš Musninkų buvo atvykusi štabo ryšininkė Aldona Paulavičiūtė-Indyra. Prasidėjo derybos dėl susijungimo.

1945 10 01 įsakymu apygardos vadas Žalias Velnias įkuria B rinktinę, jos vadu paskirdamas Alfonsą Morkūną-Plieną, o štabo viršininku J. Šibailą-Dieduką. Spalio mėn. į Balninkus atvyksta ir DKA apygardos štabo viršininkas Aleksas Zapkus-Piliakalnis, kuris čia išbūna kelis mėnesius. Tuo metu B

A. Morkūnas-Plienias

rinktinėje buvo 3 batalionai, prie kurių vėliau prisidėjo dar du: 4-asis, veikęs Jonavos ir Veprių vlsč., 5-asis – Taujėnų ir Kavarsko vlsč. B rinktinė kovojo Ukmergės apskrityje ir veikė savarankiškai. Žinomi atvejai, kai DKA štabas, jų susitelkimo vietose siaučiant NKVD, persikeldavo į B rinktinės teritoriją. 1945-1947 m. Ukmergės partizanus ne taip skaudžiai palietė KGB suorganizuotos ir J. Markulio-Erelio vykdytos operacijos. Plienias priešinosi Žalio Velnio nusišalinimui nuo vadovavimo apygardai, o J. Lukšai išaiškinus Erelio išdavystę, ir visai ryšius nutraukė.

1946 07 16 apygardos vadu tapęs KGB agentas Griežtas, pareikalavo pateikti centrui partizanų, ryšininkų, jų rėmėjų pavardes, slapyvardžius, adresus, ginklų saugojimo vietas. Plienias suprato, kad tokie įsakymai gali būti pražūtingi partizaniniam judėjimui ir atsisakė juos vykdyti. Jis nesiuntė į „štabą“ partizanų sąrašų ir nevykdavo į jo organizuotus susitikimus. Netolima ateitis parodys, kad jo sumanymas ir partizaninės kovos vedimo žinojimas išgelbėjo DKA B rinktinę nuo baisios išdavystės, kurios metu bus sunaikinta ne tik A rinktinė, bet ir beveik visi DKA štabo nariai. Į KGB pinkles pakliuvo ir pats Žalias Velnias.

1948 m. gegužę, sunaikinus pagrindinius apygardos vadus, rinktinėi buvo suteiktos apygardos teisės, o rugpjūčio mėn. Rytų Lietuvos (Kalnų) srities partizanų vado ►

Antano Slučkos-Šarūno įsakymu Alfonsas Morkūnas-Plieną buvo paskirtas DKA vadu, jam suteiktas partizanų kapitono laipsnis.

Saugumas metė dar didesnes pajėgas Ukmergės partizanams sunaikinti. Jau 1948 m. liepos mėn. buvo sudaryta smogikų būrys ir specialiosios 2–3 žmonių grupelės Plieno buvimo vietai sužinoti ir jo aplinkai sunaikinti. Tada NKVD buvo suskaičiavusi, kad Plieno grupėje buvo 86 kovotojai.

1949 m. saugumo sumetimais Plieną dažnai keitė štabo buvimo vietas. Tų metų gruodžio mėn. jie buvo bunkeryje Juodkiškių k., ūkininko Vagonio sodyboje. MGB agentas „Veter“ („Vėjas“) juos susekė. Jis partizanų buvimo vietą nustatė pagal tai, kad toje sodyboje gyvenęs B. Tratulis lankosi daržinėje per dažnai. Gruodžio 30-osios rytą MGB kariuomenė kuopa glaudžiu žiedu apsupo nurodytos sodybos pastatus. Klojime, po arklių gardų, jie aptiko apygardos štabo bunkerį. Po aršios kovos daržinėje rasti penkių žuvusių laisvės kovotojų kūnai. Tą lemtingą dieną žuvo DKA vadas Alfonsas Morkūnas-Plieną, jo pavaduotojas Vladas Ališauskas-Puškinas (g. 1917 m.), štabo viršininkas Juozas Grigas-Geniukas, kuopos vadas Bronius Medelskas-Krienas (g. 1927 m.) ir būrio vadas Bronius Dūda-Narutis (g. 1912 m.). V. Ališauską bei P. Grigą nušovė daržinėje, o bunkeryje buvę Plieną, Krieną ir Narutį susisprogdino. Žuvusiųjų kūnus atvežė vežimais į Ukmergę. Spėjama, kad Plieno palaikai buvo įmesti į kanalizacijos šulinį prie „Vienybės“ gamyklos. Vieta užstatyta mokykla. Tik Atgimimo metais kūnai buvo surasti, atpažinti ir perlaidoti į Dukstynos (Ukmergė) kapines.

1944 m. rugsėjo mėn. su Alfonsu Morkūnu partizanauti išėjo ir du jo broliai. Būrio vadas Karolis Morkūnas-Klevas žuvo 1948 02 10 savo tėviškėje – Juodžiūnų k. kartu su partizanų J. Šmačiuku-Čerka. Jų palaikai buvo niekinti ir užkasti Vidiškiuose. Po šios netekties užgeso ir partizanų Motinos Veronikos Morkūnienės širdis... Ji mirė iš sielvarto. Stribai neleido jos laidoti, kelias dienas laikė Lyduokių bažnyčios šventoriuje, patys pasislėpę tūnojo pasaloje, laukdami, gal ateis su ja atsisveikinti sūnus Plieną. Leidimą palaidoti gavo tik tada, kai jau kūnas pradėjo irti.

Stasys Morkūnas-Tarzanas – 1-ojo bataliono rajono vadas. 1951 m. sužeistas, gydėsi ir slapstėsi vienas. Dar iki 1955 m. kovojo su ginklu, buvo manoma, kad jis miręs, tačiau išgyveno iki 1965 m., kol buvo išduotas ir suimtas Remėsių k., Ukmergės r. Nuteistas 25 m. kalėti Sibiro lageriuose, buvo tremtyje. Į Lietuvą sugrįžo tik 1980 m., gyveno Kaune. Mirė 1994 m., palaidotas Ukmergės Dukstynos kapinėse.

Plieno dukra Elvida Morkūnaitė-Čaplikeinė prisimena: „1950 m. likome su broliu visiškai be pagalbos. Kažkada tėvelis buvo mums sakęs, kaip elgtis tokiu atveju. Taip irėjome per mums nurodytas šeimas, prašydami vaikiško darbo už duonos gabalą. Jau 1951 m. mus, grįžtančius iš Lyduokių bažnyčios, apsupo stribai ir nuvedė į sulipdytą Virkščių kolūkį karvių melžti. Man tada buvo 15, o broliui Teisučiui 13 metų. Nors tai buvo ne paauglio darbas, kantriai dirbome. Badas nutolo, nes duonos gaudavome, o pieno ir taip atsigerdavome. Tik ramybėje „bandito vaikų“ nepaliko. 1952 01 22 mus išvežė į Sibirą. Nieko su savimi pasiimti neleido, o ir nieko mes neturėjome. Tik pakeliui į gyvulinį vagoną Gasiniauskas Lyduokių kalvėje perdavė broliui kailinius ir kepalėlį duonos. Sunki buvo kelionė į Krasnojarską, nes su ta duona turėjo išgyventi sunkias 18 parų. Tremtyje mus įkurdino viename iš barakų. Kambarėlyje gyvenome su Elyte Stankūnaite ir Miškinų šeima. Sunkiai dirbome plytų gamykloje, tačiau prie sunkumų buvome įpratę. Į Lietuvą su broliu grįžome 1959 m. Man šiaip taip pavyko įsidarbinti Kauno „Silvoje“. Pas mane keturiolika metų gyveno dvidešimt metų partizanavęs ir penkiolika metų Mordovijos lageriuose kalėjęs Stasys Morkūnas. Niekas neprisiminė jo ir po nepriklausomybės paskelbimo.

Brolis Teisutis per ilgai užsibuvo Sibire...“

1997 11 29 Alfonsui Morkūnui-Plienui suteiktas Kario savanorio statusas (po mirties), kapitono laipsnis. 1998 m. lapkričio 18 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu jam suteiktas Vyčio kryžiaus I laipsnio ordinas – dabartinis atitikmuo yra Vyčio kryžiaus ordino Didysis kryžius.

2002 12 20 Karoliui Morkūnui-Klevui suteiktas Kario savanorio statusas (po mirties).

Stanislovas ABROMAVIČIUS

KINO FILMAS APIE POKARĮ IR PARTIZANĄ JUOŽĄ ARMONAITĮ

Tą pavakarę nebuvo abejingo Kauno m. savivaldybės tarybos Didžiojoje salėje, kur susirinko buvę partizanai, politiniai kaliniai, tie, kurie mena pokario kovas, kad pamatytų ir įvertintų naują darbą – dokumentinį filmą „Nesulaužyti priesaikos“ (sumanytojas ir prodiuseris Jonas Cimbalaitis, režisierė Agnė Marcinkevičiūtė, operatorius Vaidotas Digimas) apie buvusį Tauro apygardos partizaną, politinį kalinį, dimisijos majorą Juožą Armonaitį.

Reikia pasakyti, kad bendražygių, kai kurių fondų ir kitų rėmėjų suaukoti pinigai atsipirko: beveik valandos trukmės darbas paliko gražų išpūdį, pateikta daug informatyvios medžiagos apie pokario pasipriešinimą, istorinius ir žmoniškuosius faktorius, nulėmusius tokio didelio masto kovas. Ir Juozas Armonaitis įtaigiai teigė, kad ėjo į mišką paaukoti savo gyvybes, jei to pareikalaus Tėvynė. Istorikų duomenimis, prieš mūsų vyrus kovojo penkis kartus daugiau ►

priešų – kareivių, sribų, jau neskaičiuojant sovietinį aktyvą, jų skaičius siekė 120 tūkst. – gerai ginkluotų okupantų, kurie buvo duotas nurodymas sunaikinti ne tik besipriešinančius, bet ir jų šeimas, net mažamečius vaikus. „Mes be didelio gailėsčio nušaudavome sribą ar kokį nors *komsorgą*, tačiau mano atmintyje nebuvo atvejo, kai partizanai už žmogaus paklydimą ar išdavystę būtų sunaikinę jo mažametį šeimos narį“ – atsiminė Juozas.

Po kino filmo peržiūros kilo nedidelė diskusija. Štai Seimo narė Vaidevutė Margevičienė su liūdesiu sakė, kad jie, devyni šios institucijos nariai, kreipėsi į Lietuvos Seimo vadovybę, jog reiktų pažymėti 2008 m. gegužės 22-ąją, šešiasdešimtmetį nuo paties didžiausiojo vežimo į Sibirą.

Atsakė Švietimo ir mokslo bei Kultūros ministerijų vadovai, kad tai... nereikšmingas įvykis. Ir suprask tada, žmogau, kas mus valdo, kam patikėjome savo ateitį...

Kitas pokalbio dalyvis užsiminė apie „didįjį istoriką“, pagarsėjusį savo erezijomis, dėstantį ne tik Vilniuje, bet ir Kauno aukštosiose mokyklos Liudą Truską ir jo požiūrį į mus, kaip netikusią tautą, beprasmes pokario kovas ir kad dabar, kol gyvi tų įvykių liudytojai, nieko gero nebus.

Kaip gerai, kad mes prakalbiname žmones, tokius, kaip Juozas Armonaitis, kurio atmintis ne amžina. Visada manydavau, kad turime pirmiausiai užrašyti žmonių atsiminimui, archyvai niekur nepabėgs. Nors iš kitos pusės, archyvuose yra daug įdomios medžiagos, privalome ją paskelbti visuomenei.

KNYGA APIE DIDŽIOSIOS KOVOS APYGARDOS PARTIZANUS

Trakų, Kaišiadorių, Ukmergės, Širvintų, Jonavos ir kitų vietovių partizanai, susibūrę į Didžiosios Kovos apygardą (DKA), deja, nepaliko partizaninio archyvo. Dalis dokumentų pateko į saugumo rankas, infiltravus į apygardos vadovybę savo agentus, kita – negrąžinami prarasta, kai šis patriotinis judėjimas buvo sunaikintas. Tad dauguma publikacijų apie šių žmonių pasipriešinimą remiasi partizanų, jų rėmėjų ar liudytojų prisiminimais. Ir knygų, lyginant su kitų Lietuvos sritimis, apie DKA išleista mažiausiai.

Visus pradžiugino 1995 m. pasirodžiusi pirmoji kregždė – Stanislovo Abromavičiaus knyga „Žalio Velnio takais“. 1999 m. šis autorius išleido dvigubai didesnės apimties leidinį „Didžioji Kova“, papildytą atsiminimais, dokumentais, rastais Lietuvos Ypatingojo archyvo bylose.

1999 m. Kęstutis Kasparas išleido monografiją „Lietuvos karas“ apie pasipriešinimą Lietuvoje 1944–1946 m. laikotarpiu. Darbe apžvelgtos visos Lietuvos aktualijos, daug medžiagos spausdinama ir apie DKA. Pasirodė ir Romo Kauniečio užrašyti „Aukštaitijos partizanų prisiminimai“ tomai

(1996–2007), nors paskutinis vertinamas nevienareikšmiai.

Apie DKA „A“ rinktinės 6-ojo bataliono partizanus knygoje „O kodėl gi?“ rašė buvęs partizanas Antanas Obelevičius, Viktoras Alekna („Ūžė žalia giria“) apie Širvintų r. krašto kovotojus, taip pat Vincas Lozoraitis („Kaišiadoriečių kančių keliai 1940-1953“), Kazys Strazdas („Ukmergės krašto laisvės kovų keliai“), Jovitas Jankauskas ir Vytautas Simonavičius apie Giedraičių, Balninkų, Molėtų partizanus.

Tik ką pasirodžiusi knyga „Didžiosios Kovos apygardos partizanai“ (leidėjas LLKS DKA, 714 p., 2007 m.), atrodo, bus pati reikšmingiausia šio krašto kovotojų atminimo įamžinimui. Jos autoriai – trys jau žinomi žmonės: rašytojas Stanislovas Abromavičius, istorikas Kęstutis Kasparas ir paminklosaugininkė Rūta Trimonienė. Kiekvienas jų apsirinko sau mielą ir labiausiai suprantamą temą.

Rašytojas S. Abromavičius užrašė žmonių atsiminimus, istorinius faktus, pokario peripetijas, remdamasis daugiausiai liudininkų atsiminimais, paremdamas juos Ypatingajame archyve išlikusiais dokumentais. Knygoje rasite

pasakojimus apie kelių šimtų šeimų likimus. Kad medžiaga taptų įdomesnė, geriau ir greičiau surandama, pasakojimai suskirstyti pagal tuometinių valsčių teritorijas (o jų buvo net 28). Be to, knyga prasideda svarbiausių DKA įvykių kronika, tai galima atsekti jums norimo laikotarpio pagrindinius partizanų mūšius ir kitus įvykius. Publikuojama DKA vadovybės sudėtis (nuo apygardos iki batalionų vadų), o apie 37 iš jų – atskiri pasakojimai ir biografiniai duomenys. Įdomūs, naujais tyrimais paremti, yra dviejų didžiausių KGB agentų J. A. Markulio-Erelio ir V. Pečiūros-Griežto gyvenimų ir veiklų aprašymai, tačiau juose ne tik smerkiama jų veikla, bet nutapyti jų „žmogiškieji“ veidai, likimai po didžiųjų išdavysčių ir reakcija į išdavysčių įvertinimą.

Visa tai, anot S. Abromavičiaus, turi patarnauti tiems (visų pirma mokytojams ir moksleiviams), kurie nori žinoti ne tik Lietuvos, bet ir savo ar tėvų gimtųjų vietų, mokyklų istorijas.

Istorikas K. Kasparas sudarė analogo Lietuvoje neturintį DKA partizanų, ryšininkų, rėmėjų vardyną, kuriame yra iki 3000 pavardžių su trumpais tų žmonių biografiniais duomenimis. Kaip knygoje rašo K. Kasparas, jo darbas nėra istorinis ar teisinis vertinimas, o pirmiausiai objektyvios istorinės tikrovės atspindys, apibendrintas faktinis šaltinis tolimesniems tyrinėjimams. Jame įtraukti ne tik kovose žuvę, ►

kalinti ir šiandien vienoki ar kitoki (laisvės kovų dalyvio, kario savanorio) teisinį statusą turintys asmenys, bet ir užsiregistravę partizanai, dalis epizodinių ryšininkų bei svarbesnių rėmėjų, savo veikla patenkančių į „pagrindinės organizacijos nario“ ar „laisvės kovų dalyvio“ sąvokos apibrėžimą.

Istoriko vertinimas ne visada sutampa su šiuolaikinių politinių bei teisinių valstybinių institucijų įvertinimu, kuris dažnai skelbiamas neįsiklausius į eksperto išvadą, vadovaujantis vien formaliu priklausomybės požymiu. Is-

torikas remiasi visu kompleksu šaltinių, naudojami analizės ir sintezės metodais, lyginamuoju metodu sveria vieno ar kito asmens indėlį ar jo reikšmę istorinio proceso eigoje. Istorikas yra seklys, kaltintojas, gynėjas, teisėjas ir verdikto kritikas vienu metu.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos centro Atminimų programos skyriaus vyr. projektų specialistė R. Trimnienė apžvelgė DKA atmintinas vietas ir partizanų atminimo įamžinimą. Šių žmonių darbas davė puikius vaisius.

LPKS Kauno skyriaus istorija

II. Skyriaus kūrimas

Reikia patikslinti, kad 1988 m. spalio 29 d. Kauno sporto halėje į steigiamąjį politinių kalinių ir tremtinių suvažiavimą susirinko apie 10 tūkst. žmonių iš visos Lietuvos.

1991 m. balandžio mėn. Kauno politiniai kaliniai persikėlė dirbti į miesto 40-ąją mokyklą (dabar – Vilijampolės). Sušaukėme steigiamąjį skyriaus susirinkimą, kuriam pirmininkavo M. Jucevičius. Jame veiklą pradėjo politinių kalinių choras, vadovaujamas A. Padleckio. Susirinkime iš 33 narių išrinka miesto taryba, jai vadovauti pavesta R. Vasiliauskui. Numatant pagrindines skyriaus darbo gaires, vadovautasi LPKS įstatais ir programa. Suformuluota politinio kalinio statusas. *Politinis kalinys (rezistentas) yra sąmoningai pasirengęs Lietuvos Respublikos pilietis, kovojęs (ginklu, raštu, žodžiu) ir teisėtai už politinius įsitikinimus ar veiklą. Jis ir dabar pasiryžęs visas jėgas atiduoti Lietuvos laisvei ir nepriklausomybei ginti ir įtvirtinti.*

Greitai skyriaus būstine tapo Vandens ūkio projektavimo institutas. Čia rinkdavomės pastovai, įstaigos vadovai mūsų veiklą toleravo.

Reikia pažymėti, kad skyriaus veiklos pradžia nepasižymėjo darbo efektyvumu. Ginčai persikėlė į personalijų lojalumo vertinimus, per daug dėmesio buvo skiriama valdininkų vertinimams.

Tai truko neilgai. Jau metų viduryje skyriaus nariai pradėjo ieškoti galimybių suartėti su dešiniųjų pakraipos politinėmis jėgomis, buvo sudarytos valstybės aktualijų, švietimo, darbo su jaunimu, socialinės rūpybos, ekonomikos, žemės ūkio, etikos ir kitos komisijos. Skyriaus ir komisijų pirmininkai gavo galimybę stebėtojų teisėmis dalyvauti Kauno miesto tarybos posėdžiuose.

Dešinieji, tai yra LPKS, Kauno sąjūdis, Nepriklausomybės, Tautininkų, Krikščionių demokratų partijos, Tremtinių sąjunga, Žalieji, Darbininkų sąjunga, Jaunlietuviai, Lietuvos laisvė lyga bandė burtis, vykdė nuolat veikiančius, koalicinius susitikimus Kiek vėliau prie jų prisijungė Gražintinų namų savininkų organizacija, tačiau darbas nebuvo

konstruktyvus, apeinamos bendratautinės problemos. Susirinkimas bandė ruošti rekomendacinius siūlymus miesto tarybai. Tačiau greitai veikla išsibalansavo.

1990-1993 m. buvo gausūs įvykiais. 1990 m. prašėme Šančių kareivinėse leisti politiniams kalinams ir tremtiniams įsiruoti butus. Tuo metu pastatai, pasitraukus sovietinei kariuomenei, buvo palikti be šeimininkų, tačiau pasirūpinti reikiama turto apsauga buvo užmiršta. Norinčių įsikurti ir patiems įsirengti valstybės garantuotą butą buvo daug. Vaikščiojome po įvairias institucijas, agitavome valdininkus, tvirtinom, kad tai daryti reikia nedelsiant, kol viskas dar nenusiaubta. Tačiau svarstymai tęsėsi iki 1992 m., kol patalpos buvo išdraskytos, išluptos durys ir langai, stogo konstrukcijos, grindys, pradėtos ardyti pertvaros. Viskas sustojo, nes po niokojimo atlikti tokio lygio rekonstrukcijas politiniai kaliniai ar tremtiniai neturėjo lėšų.

Tuo metu Prienų rajone kartu su kariškių *garnizonu* siautėjo toks veikėjas, buvęs kolūkio pirmininkas Pranas Aleknavičius. Pervežinėjo ginklus iš įvairių karinių dalinių ir slapstė sodybose, gal būt tikėdamiesi, kad jų okupantams prireiks. Mes ieškojome informacijos per gimines ir pažįstamus, vėliau ją perduodavome savanoriams ir Saugumo padaliniui Kaune. Santykiai su miesto policijos komisariatu ir minėtomis struktūromis buvo itin dalykiški, o veiksmai efektyvūs.

Sudėtingiausiomis dienomis, tai yra 1991 m. sausio mėn., ne tik Sąjungos tarybos nariai, bet visi, kurie dar galėdavome judėti, dalyvaudavome renginiuose ne tik Kaune, bet ir Vilniuje, ten budėjome. Visa tai darėme pagal Sąjungos valdybos nurodymus. Kartu su Šaulių sąjungos aktyvistais, policijos vyrais nuolat budėjome gatvėse. Po Sausio įvykių miesto tarybos nario A. Čiurlio iniciatyva prie savivaldybės įkurta Lietuvos laisvės kovotojų ir tremtinių koordinacinė taryba, kuri pasitvirtino savo veiklos įstatus ir programą. Tarybos pirmininku išrinktas A. Čiurlys. Koordinaci-

nės tarybos nariai rinkdavosi Savivaldybėje kartą per savaitę. Buvo svarstomi konkretūs ekonominiai klausimai, kaip Vyriausybės garantijos Kauno vandenvalos įrenginių statybai, sovietų konfiskuotos žemės grąžinimas mieste, dotacijos invalidams perkant kurą suteikimas, turto sugrąžinimas tremtiniais, žemės ūkio technikos ir metalo gaminių grobstymo užkirtimas. Bandyta inicijuoti diskusijas ir politinių klausimų sprendimams: Baudžiamojo kodekso peržiūrėjimas, Lietuvos pilietybės negrįžusiems tremtiniais suteikimas, municipalinės policijos steigimas.

Pargyvenome 1991 m. rugpjūčio mėn. pučą, kai Rusijos generolai norėjo padaryti perversmą ir Lietuvą paskandinti kraujuje. Tačiau viskas baigėsi laimingai.

Artėjant rinkimams į Lietuvos Respublikos seimą, iškilo diskusijos apie rinkimų sistemos netobulumą, būtinumą priimti desovietizacijos įstatymą, vykdyti rinkėjams kandidatų į Seimo narius apklausą. Pasiūlyta sudaryti apklausų klausimyną ir įsteigti rinkimų štabą. Į jį išrinkti A. Dručkus, B. Šidlauskienė, A. Gliudys, A. Masiliūnaitė. Darbai, atrodė, vyksta sklandžiai. Vėl iškilo siūlymai jungtis LPKS ir LPKTS, tačiau šiam procesui priešinosi B. Gajauskas.

Šiuo laikotarpiu skyriaus nariai vedė aktyvią veiklą Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimuose, dalyvaudami Stasio Lozoraičio rinkiminėje kampanijoje. Vyko į keliones po Lietuvą, susitikimus su žmonėmis, dalyvavo debatuose su kitu kandidatu – buvusiu LKP CK pirmuoju sekretoriumi A. M. Brazausku. Nors prezidentinius rinkimus laimėjo buvęs komunistų partijos vadovas, šis laikotarpis žmonės sutelkė, nes daug kas, S. Lozoraičiui keliaujant po Lietuvą, pamatė ir suprato dorą, vakarietiško manierų, be melo ir veidmainiavimo žmogų bei jo vykdomą politiką. Vėliau kauniečiai, po netikėtos S. Lozoraičio mirties, savo mieste jam pastatė paminklą.

1992 m. lapkričio 10 d. koordinacinės tarybos posėdyje buvo nutarta jos veiklą nutraukti, nes ji pilnai savo paskirties neįvykdė. Apie tai buvo pranešta LPKS Kauno skyriaus susirinkime, kuris įvyko gruodžio mėn.

1992 m. gruodžio mėn. dėl R. Vasiliausko ligos LPKS Kauno skyriaus pirmininko vairą perėmė jo pavaduotojas J. Zdanavičius, kuris šias pareigas ėjo iki 1993 m. pavasarį vykusio LPKS skyriaus susirinkimo.

D. G.

UKMERGĖS MOKSLEIVIAI

Zigmas Vašatkevičius gerai prisimena tuos laikus Ukmergėje – enkavedistų, strībų atvežtus ir aikštėje numestus sadištiškai išdarytus, išniekintus žuvusių partizanų kūnus. Tada jaunimas degė pasipiktinimu. Zigmas mokėsi 9 klaseje, kai kartu su grupe bendramokslių – iš pradžių jų buvo 13 – įkūrė pagrindinę organizaciją „Keršytojai už Lietuvą“, vėliau pasivadinusią „Lietuvos patriotai“. Kiekvienas pasirašė priesaiką, gavo slapyvardį. Taip Zigmas tapo *Vanagu* ir ėmė veikti. Vienas pagrindinių barų – spausdinti ir platinti antisovietinius atsisaukimus. Zigmas prisimena, kaip įsigijo šiam tikslui spausdinimo mašinėlę: „Isibrovėm trise į Ukmergės švietimo skyriaus patalpas, sargą įgrūdome į tualetą ir prigrasėm nešti nosies. Nors buvom susitarę imti tik mašinėlę, bet vienas iš mūsų užsispyręs išsinešė dar ir aritmetometrą „Feliks“ (mechaninę skaičiavimo mašinėlę)“.

Platinamų atsisaukimų turinys buvo įvairus. Lapelio viršuje paprastai šūkis

„Mirtis raudoniesiems grobikams!“, toliau – raginimai nestoti į komjaunimą, neiti į sovietinę kariuomenę, nerasyti į *kolchozus*, pasirūpinti ginklų ir laikyti juos parengtus kovai, remti partizanus, o prireikus stoti į jų eiles ir t. t. Organizacija rinko žvalgybines žinias valdžios įstaigose, kartais gaudavo svarbios ar net slaptos informacijos. Edvardas Burokas-Vytenis buvo grupės vyresnysis, o Zigmas Vaštkevičius-Vanagas – jo pavaduotojas. Kai Vytenis išvyko mokytis į Kauną, Zigmas ėjo vado pareigas.

Sykį padėjo žmonėms nors trumpam išvengti tremties. Gavę žinių apie rengiamą trėmimų bangą ir neturėdami laiko apie tai perspėti ištremiamųjų, paskleidė gandą, kad greitai apie 400 partizanų puls Ukmergę. Kad tai atrodytų įtikinamiau, pasiskirstė grupelėmis nukarpė telefono linijų laidus, net nupjovė kelis stulpus. Valdžia patikėjo gaudu, į Ukmergę ėmė traukti pastiprinimą, kareiviai su strībais prie

miesto pradėjo kasti apkasus. Okupantams nebuvo kada galvoti apie trėmimus ir suėmimus, jie patys turėjo ruošti gynybai. Apie susidariusią padėtį, vaikinai pranešė Ukmergės apylinkių partizanams, kad tie nepakliūtų į pasalas.

Jaunuoliai turėjo ryšius su partizanais. Zigmas lankydavosi Broniaus Jakubonio-Stiklo būryje, kuris daugiausiai veikė Vidiškių apylinkėse. Pirmašyk jų pakviesti, trise nuvyko į partizanų pasitarimą. Ryšininkas nuvedė į susitikimo vietą, turėjo palikti ginklus, o Stiklas pristatė Zigmą, kaip turintį patyrimo kovotoją. Matyt, partizanų vadas prisiminė susitikimą Lokėnuose, pas jaunuolio tėvus, kai nakvojo jų sodyboje. Tada sužinojo, kad rengiamasi organizuoti „raudonąją gurguolę“ ir vežti iš ūkininkų atimtus grūdus. Laukė tik Panoterių ir Deltuvos strībų apsaugos. Partizanai nusprendė juos pasitikti ugnimi, o Zigmas išprašė į pasalą. Sugulė Viliukų miško pa- ►

kraštyje. Kai kelyje pasirodė kariška „*polutarkė*“, partizanai atidengė ugnį. Kelis stribai žuvo, kiti pabėgo. Partizanai labiau nenukentėjo.

Iš archyvų: **Jakubonis Bronius, Juozo, sl. Stiklas, g. 1916 m. Skabeikių k., Taujėnų vlsč. Lietuvos kariuomenėje tarnavo husaru, puskarininkis. Nuo 1944 m. – B rinktinės būrio, 1946 m. – 5-o bataliono vadas. 1949 10 10 sunkiai sužeistas Naručių k. kartu su P. Bundoniu-Petru ir J. Ramanausku, pasislėpė Skabeikių k. pas P. Valeiką, bet susektas ir nužudytas. 1989 m. perlaidotas į Ukmergės Dukstynos kapinės.**“

Stiklo būryje gimnazistai lankydavosi retai, taip pageidavo partizanai dėl jaunuolių saugumo. Bendraudavo daugiau per ryšininkus. Stebino tai, kad ramybės metu partizanai net šaudydavo į taikinius, o jaunuoliams liepdavo rašyti rašomąją mašinėlę atsisaukinus, prašydavo ir patiems juos sukurti. Buvo jau 1949 metai, o kai žuvo Stiklas, ryšys nutrūko.

Zigmas Vaštakėvičius 1952 m. baigė Ukmergės gimnaziją ir įstojo studijuoti į Kauno žemės ūkio akademiją, miškininkystės fakultetą. Su juo studentais tapo dar septyni tos gimnazijos absolventai. Deja, studijuoti neteko. Iš tėviškės gavo žinią, kad jaunieji pasipriešinimo organizacijos dalyviai išaiškinti. Saugumas pradėjo suėmimus. Jaunuoliai nutarė bėgti į Lenkiją, o jei nepasisektų – susirasti partizanus. Deja, Zigmas buvo sulaikytas jau kitą dieną Kauno centre.

Prieš teismą stojo dešimt jaunujų Ukmergės jaunujų kovotojų. Edvardą Buroką areštavo net Vladivostoke, kur jis jau tarnavo sovietiniame laivyne. Teisme vaikinai laikėsi drąsiai, draugų neišdavė, todėl aštuoniems atseikėjo po 25 metus lagerių, o dviem nepilnamečiams – po 10 m.

Išvežė į Mordoviją, o iš ten – į Sibirą. Omske dirbo statybose, žiemą kasė išalusią žemę. Zigmas didžiujosi, kad

lageriuose susipažino ir bendravo su Lietuvos inteligentais-šviesuoliais: poetu Antanu Miškinium, muziku Antanu Kučingiu, Algiu Geniušu.

Į Lietuvą Zigmas grįžo, tačiau jam buvo uždrausta apsigyventi arčiau kaip 75 km nuo Vilniaus, Kauno, Panevėžio ar kitų didžiųjų miestų. Sugrįžo į tėviškę Lokėnus, dirbo Melioracijos valdyboje šaltkalviu, paskui – buldozerininku. Pasimokęs tapo melioracijos darbų vykdytoju ir dirbo šiose pareigose 18 metų.

Lietuvai atgavus laisvę, Zigmas rūpinosi partizanų palaikų perkėlimu į kapines. Daug kas padaryta, tačiau žmogų jaudina mūsų valdžios neati-dumas politiniams kaliniams. Tačiau tai laikina: mes kada nors suprasime partizanų ir jų pagalbininkų atliktų darbų didybę. Tik jau tų žmonių gal nebus šioje žemėje...

Algimantas PATAŠIUS

VISKO BUVO PO TRUPUTĮ...

Pasakoja Antanas RUŠKYS, Raudondvaris

Tas pasaulis jau ketvirti metai degė dviejų *fašizmų* užieboje ugnyje žemėje, danguje ir vandenynuose. Jau 1944 m. rugsėjyje prie Klaipėdos stabtelėjusi dviejų ryklių priešmirtinė kova tęsėsi tris mėnesius. Mes tą sugrįžimą įvardijome trečiąja Lietuvos kruvinąja okupacija. Raudonoji hidra visais keliais, laukais ir miškais išbadėjusios NKVD pavidale nešė mums mirtį. Lietuvos rytuose savanoriai jau gynėsi nuo okupantų teroro. Tada prasidėjo ir mano kovų odisėja...

Visko iki tol turėjau po truputį: jaunystės, kurią pamylėjau kaip rugiagėlę laukuose, saulutės danguje, maldos ir dainos širdyje. Gavau truputį mokslo, ūkininkavimo patirties, meno pajautimo, savo krašto grožio. Mūsų giminės veidrodis buvo šviesus, tyras, su skambančiomis senelių, tėvelių, sesučių dainomis. Buvome auklėjami nepriklausomybės kovų dvasioje, Šaulių sąjungos žygiuose. Deja, okupantui užėjus, tas veidrodis suskilo, tie meilės, laimės, džiaugsmo, dvasinės šviesos trupinėliai subyrėjo kartu su veidrodžio

Anatanas Ruškys

šukėmis, mus išmėtė po visą pasaulį. Teko pereiti Golgotos kelius ir man.

Rusų okupantai areštavo mūsų 85 metų tėvelį, kiek pakankinę, paleido. Mane jie tiesiog pražiopsojo, tačiau suėmimo neišvengiau. Kančios prasidėjo Vilniuje, Gudų gatvėje, ešelonų formavimo į Sibiro platybes centre. Tarsi vergų turguje pirkliai pirkto tik sveikus, dirbti galin-

čius vyrus. Išrikiuoja didžiulėje kameroje, liepia nusirengti, paskui baksnoja gumine lazda: rodyk dantis, pritūpk, kelk kojas, rodyk raumenis. Vorkutos, Jakutijos, Mongolijos, šiaurės Uralo kasykloms reikėjo stiprių vyrų, kad bent kelis mėnesius pratemtų katorgą. Atvykę mažamoksčiai pirkliai žvangino ordinus, kilnojo odinius, blizgančius batus. Tikri generolai...

Tada pirkliais atrodžiau apgailėtinais, jiems kėlė įtarimus stuburo trauma, po inkvizicijos buvo žaizdomis nu- ►

sėtos kojos, iššokę šonkauliai. Dažnai būdavau su pakilusia temperatūra. Išrengtas drebėjau kaip pavytęs klevo lapas. Apie save negalvojau, tik vyliausi, kad stiprieji atlaikys, sugrižę į Tėvynę aprašys mūsų kančias. Tribunolai teisė visus po 10 ar 25 metus katorgos, kareiviai rūšiavo į ešelonus, siuntė į niekam nežinomą pasaulį anapus Saulės. Išlydint pro to pragaro vartus, kunigas Jonas Danyla SJ (1905–2000) laimino, kalbėdamas: „Pažemintieji, kankintieji, nužmoginamieji – visiems jums skirta Danguis karalystė“. Per tą ketvirtą mėnesių iš „turgavietės“ išleidome tris didžiulius kalinių ešelonus šiaurėn. O kur konkrečiai kaliniai keliaus, supratome iš pirklių aprangos.

Vos tik mus, išlaipintus iš Stolypino vagono klaipėdiečius, Marijampolės kalėjimo kalinius, suvarė už aukštų aptvarų tvirtovėje. Sugrūdę į didžiulį sandėlį, kuriame ištisiniai dviejų aukštų gultai ir apšarmoję vasario šaltyje nešildomos lagerio sienos. Patalpoje 120 kalinių: buvę partizanai, mokytojai, kunigai, šauliai, kovotojų rėmėjai ūkininkai. Čia pasitiko NKVD vadovybė, jų tarnai korpusiniai, kurie švokštė: „Greičiau, fašistai“ („*Davai, bystrej, fašisty*“). Vėl išrengė nuogai, darė krattas. Ir tada didžiavausi, kad mūsų tiek daug, pasiryžusių kovai už tėvų žemę, už laisvę. Prieš mus su šautuvais Lietuvos judai, čekistai. Permečiau mintyse, kad visi kartu tame barake buvome nuteisti 2400 metų nelaisvės. Spurdėjo širdis, drebėjo jaunas kūnas, galvojau, ar tikrai jau tame pragare vienas kitam akis užspausim?

Vos apsirengę, su kukliomis maisto atsargomis sėdėjome ant gultų. Staiga atsiradę durys, įslinko į baraką galvažudžiai, „juodieji katinai“, „raudonieji gaidžiai“, prasikaltę frontininkai. Tai jie kankino mūsų žmones. Pats mačiau, kaip kareiviai Klaipėdoje apiplėšinėjo jaunuolius ir merginas, stumdė nuo tilto per Danės upę, o į mus, bėgančius savųjų ginti, paleido automatų

serijas. Tie galvažudžiai buvo specialiai laikomi prie politinių kalinių, kad galėtų juos apiplėšinėti. Mes supratome, jog reikia prieš juos priešintis. Tad galvažudžių sutramdymas buvo pirmoji, kad ir nedidelė mūsų pergalė. Tada labiausiai nukentėjo Seirijų klebonas Juozapas Liutkevičius, pamokslininkas, Dievo žodžio skleidėjas per Lietuvos radiją. Jam besigrumiant su trimis plėšikais, ketvirtas užšoko ant gulto ir trenkė per galvą lenta. Kunigas paplūdo kraujuose, tačiau mums pasisekė išsiveržti į koridorių. Ten sutikome NKVD pulkininką, kuriam išdėstėme situaciją kartu su reikalavimu nubausti užpuolikus, sugrąžinti mums drabužius ir maistą, kitaip žadėjome nepaklusti prižiūrėtojams. Tas klausėsi, matyt, bijojo mūsų vienybės ir ryžto, kad pažadėjo išsiaiškinti. Po kurio laiko pasirodė medicinos seserys, aprišo mums žaizdas, užpuolikus kažkur išsiuntė. Tačiau juos pakeitė kiti plėšikai, nes tokia tvarka NKVD tiko.

Po šio susidūrimo keturis mėnesius ant gultų gydžiausi žaizdas, sutvirtėjau, kad buvau tinkamas dirbti Sibiro lageriuose. Iškeliajome beveik visi lageryje buvę lietuviai: kunigai J. Liutkevičius, J. Danyla, visa Šiaulių teatro trupė, Suvalkijos žemdirbiai. Mūsų buvo tiek daug, kad atrodė Sibire atsidūrę visi Lietuvos šviesuoliai. Ar iškėsime tuos 20 metų *gulagnose*?

Nors ir skaudžiai gėlė Sibiro gamta, alkis ilgino dienas ir mėnesius, prižiūrėtojų savivalė skaudino ir žemino, tačiau dauguma lietuvių išliko orūs, pasitikintys savimi, visada rodė meilę okupuotai tėvynei. Būdavo nusivylimu minučių, tačiau jos praeidavo toli sieloje. Ypač tada, kai prisimindavome toli likusius savuosius...

Akys tada gal paskutinį kartą žvelgė pro vagono grotas, o lūpos kuždėjo:

Į kelionę mus išlydi

Vilnius tarp kalnų.

Vysnių žiedlapiai paklydo

Toli nuo namų...

Redakcijos prierašas:

Antanas Ruškys – pokario kovų dalyvis Žemaitijoje, 1945 m. lapkričio mėn. areštuotas, išvežtas į Krasnojarsko krašto lagerius. Tapo kaliniu P-889. Antanas dešimtį metų kalėjo lageriuose, dar aštuonis – tremtyje. Dirbo san technikų brigadoje sovietiniame ūkyje, paskui persikėlė į miestą. Į Lietuvą išleido jau 1962 m. balandžio mėn. Vedė savo likimo draugę Eugeniją Jarašiūnaitę. „Kaip elniai skubėjome namo atsigerti iš šaltinėlio. Sugrįžome statyti naująją Tėvynę, dabar bandome tai daryti patys. Tačiau net Europa mums nieko neduos, jeigu nepasiryšime tai atlikti savo širdimi ir darbu“, – sako Antanas Ruškys.

Antanas sukūrė ir pagamino 12 koplytstulpių, kryžių ar koplytelių, stovinčių partizanų kovų atminties vietose, miestelių aikštėse, bažnyčių šventoriuose. Visoje Lietuvoje liaudies meistras surengė dvidešimt šešias savo darbų parodas. Tie darbai išsimetę po visą Lietuvą – nuo Dzūkijos iki pat Baltijos jūros. Aktyvus visuomenininkas, LPKS Kauno skyriaus valdybos narys. Pats dažnai rašo į švietėjišką spaudą, dažnai susitinka su likimo draugais.

A. Ruškys į pasaulį yra išleides jau septynias knygas. Pirmoji – „Endriejavo žemė“ (2002 m.) buvo gražiai su tikta ne tik Lietuvoje, bet ir JAV. Paskutinioji – eilėraščių rinkinėlis „Kai širdis pravirkt negali...“ – apie gyvenimą ir išgyvenimus, meilę savajam kraštui. Žavi filosofiniai apmąstymai nūdienos temomis. Eilės tylios, pilnos širdgėlos, nostalgijos praeičiai, tėviškės grožiui. Endriejavo kraštas (dabar – Klaipėdos r.), kur gimė mūsų autorius, visada su laukia jo dėmesio, kaip ir Raudondvaris (Kauno r.), kur jis dabar su žmona Eugenija gyvena. Siūlome mūsų skaitytojui Antano Ruškio eilėraščių apie nūdieną „Tik pažvelki“ iš naujos knygos jo „Kai širdis pravirkt negali...“

TIK PAŽVELKI

Kas nutiko mūsų šaliai,
Kad seimūnai visagaliai
Jau dėl nuodėmės savos
Meldžias, bet be atgailos?

Akimis šventai meluoja,
Žada vargšui tikrą rojų,
Gina savo sukčių klaną,
Nemeluoti – neišmano.

Amžiaus pusę rusams audė,
Prie širdies mylavo, glaudė,
Vaikus meno to mokino,
Kėgėbistais prisaikdino.

Judais terorui tarnavo,
Tautą žudė – brolius savo,
O pasauliui garsiai šaukė,
Kokios saulės jau sulaukė!

Buvo buvo, kaip nebuvo,
Bet nė vienas nepražuvo.
Laisvę trėmė, jie sugrižo,
Apiplėšti pasiryžo.

Štai ir vėl atėjo laikas:
Nori tėvas, nori vaikas,
Paveldą drakono turi, –
Vis į Kremlių pasižiūri.

Sąjūdį graban užkalę,
Griebė viską, ką tik gali.
Partijų savųjų ratai –
Ambraziejaus bankomatai.

Liko vargas jums, avelėms,
Tapot nuogos, be suknelių.
Kaip rinkais jų klastą juodą,
Kuri špygą nuogą rodo?

Gauni labdarą jų menką,
Bet ir jos jau neužtenka.
Laisvę kurt gal ir norėjai,
Bet partkomui patikėjai.

Jie ilgai ieškos paguodos,
Bet jų dvasioj mintys juodos...
Ar sugrišim atgalios
Mes iš vergiškos dalios?

Algimantas URBŠTAS

LAISVĖ

Laisva daina vėl plauks
viršūnėm medžių,
O kloniai aidu ją kartos...
Ir gera bus širdy,
nuvargintoj kovos,
Kad tėviškės laukuos
Dvasia jau Laisvės sklando,
Kad tėviškės laukuos
jau žaluma kita...
Pabuskit, žmonės!
Numeskit bjaurų rūbą vergo.
Gana apgaulės jau ir melo!
Ir keršto ugnį užgesinkit širdyse,
Nes ji ir vėl sudegins sparnus
– mūsų Laisvės idealo!

Lidija KUODIENĖ

NARSIAM TĖVYNĖS SŪNUI

1950 m. vasario 9 d. Vilkaviškio apskrityje,
Gižų valsčiuje, Vižaidų kaime išduoti MGB agento
žuvo Tauro apygardos Vytauto rinktinės vadas, vienas
pirmųjų partizanų vadų ir apygardos kūrėjų Vytautas
Vitalius GAVĖNAS-Vampyras (g. 1922 m.)
su ginklo draugais: vado adjutantas Stasius Ališauskas-
Kaliniu ir rinktinės švalgybos skyriaus viršininku
Albinu Švedu-Radastu.

Vytautas Gavėnas kūrė būrį vienas
Iš gimos šalelės brolelių šaunių.
Tad visi išėjo per rudens rugienas
Gint Tėvynės savo ir savų namų.

Daug galvų padėjo, daug negrižo vyrų
Iš miškų ir sodžių į namus gimtus.
„Kas išduos Tėvyne, kas sugaus „Vampyrą“,
Bus apdovanotas ir turtingas bus“.

Gundė okupantas, ir po visą kraštą
Braidė raudonieji, trankės vis labiau...
Pasirinko kulką nei vergovės naštą,
Nes Tėvynės meilė buvo jam svarbiau.

Niekas to nematė, niekas nežinojo,
Kaip paguldė galvą didvyris kovoj...
Sakė, pamiškėje, žvyrduobėj gilioje
Su kitais broleliais tėviškėj šventoj...

Daug jo iškentėta, daug vargų išsemta:
Pamatyti Laisvės jam nebuvo lemta...

LAIŠKAI IŠ LAGERIŲ

Tais laikais laiškai buvo vienintelė
susižinojimo priemonė su artimaisiais.
Leisdavo parašyti du laiškus per metus.
Gaunamų neribodavo (jei nebūdavo
specialiai uždrausta ar nepraleisdavo
cenzorius). Deja, ne visi galėjo ir tais
dviem laiškais pasinaudoti. Ir mano
artimieji slapstėsi, todėl vengiau rašyti
savo vardu.

Lagerio administracija matė, kaip
darbo arkliai silpsta nuo „kaloringo ir
vitaminizuoto“ pašaro. O gamybinius
planus reikėdavo vykdyti. Tad leido
rašyti atvirlaiškius, prašant saviškius
maisto. Net teksto pavyzdį iškabino:
„Aš gyvas ir sveikas. Išsiųskite maisto
produktų“. Gavus siuntinį, buvo gali-
ma vėl siųsti atvirlaiškį, tik jau kitokio
teksto: „Jūsų siuntinį gavau“. Supra-
tau, kad šių tipinių atvirlaiškių cenzo-
rius neregistruoja, tai siuntinėjam juos
išgalvotomis pavardėmis. Jų vardu
gaudavau ir laiškus, ir siuntinius.

1950 metų pradžioje pakeitė paš-
to tarifą laiškam. Buvo galima nau-
dotis ir anksčiau išleistais 10 ar 5 ka-
peikų nominacijos ženklais. Tik juos
jau klijuoti reikėdavo po kelis. Tame
plotelyje po ženklais rašydavau tai, ko
cenzorius būtų nepraleidęs. Smulkių
nominalų ženklais mane aprūpindavo
brolis Eugenijus. Atvirlaiškių su 15 ka-
peikų vertės ženklais kartais būdavo ir
lagerio krautuvėleje.

Kontrabandinių laiškų kartais bū-
davo ir siuntinėliuose. Į žąsies spar-
no plunksną įkišdavo laiškėlį, kartais
kitur – pinigėlį. Dešras, skilandį tie
galvijai supjaustydavo. Tačiau „liesą“
siuntinėlį iš kruopų, spirgų su taukais,
duonos kriaukšlius, svogūnus, džio-
vintą sūrį netrupindavo. Siuntinius
išduodavo prižiūrėtojų vyresnysis val-
diškų rūbų sandėlio kambarėlyje.

Greitai ta trijų su puse kvadratinį
centimetrų vieta po ženklais jau ma-
nės nepatenkino.

Algirdas JAKIMAVIČIUS

Antanas OBELEVIČIUS, buvęs politinis kalinys

PAJAUTOS SLĖNYJE

(Iš rašomos istorinės apysakos „Baltų genčių kovos“)

Buvo graži, saulėta 954 metų vasara Lietuvos sostinėje Kernavėje. Saulė maloniais spinduliais glostė triukšmingus gyvenvietės žmones, ramiai šlamančius miškus, žaliąsias lankas. Iš Kernavės pilies kuoro aikštės matėsi išpuodingas vaizdas: vingiuoja melsva Neries juosta ir dingsta už kalnų, o Pajautos slėnyje driekiasi medinių namų virtinės. Lyg skruzdėlyne juda žmonės, lankoje ganosi gyvulių bandos, gageną žąsų pulkai, kūdrose turlenasi antys. Iš visų vaizdų gražiausias buvo į Pajautos slėnį, kur marširavo iš visų Lietuvos vietovių sujoję vyčių pulkai. Vėjuje plaikstėsi įvairiaspalvės pulkų vėliavos, prieš saulę žėrėjo jų ginklai.

Ilgiausia birželio mėnesio 24-ji diena. Pagal pagonių papročius ją švęsavo labai iškilmingai ir pagarbiai, dėkodami Saulei už nešamas gėrybes ir tuo pačiu atsisveikindami su ja, nes ji pradės leisti žemyn, o diena – trumpyn. Žmonės suėjo į šią didelių magijos savybių turinčią Rasos šventę.

Netrukus pilies kuoro aikštėje pasirodė Lietuvos valdovas, karių vyriausias vadas, pasitempęs, išdidus, su ant galvos auksu žibančia karūna, žėrinčia prieky vytimi, papuošta sidabru. O su juo baltu lininiu apsiaustu apsigaubęs it sniegas balta barzda pagonių tikėjimo vyriausias dvasininkas krivių krivaitis Tautvydas. Jį, dar jaunystės ugnimi spindintį jaunuolį, tėvas Tautvaldas buvo išvežęs toli prie Dniepro, į rasų Kiją¹, pagonystės vyriausiąją mokyklą mokytis tikybos dogmų. Baigus privalomąją programą, buvo iššventintas į dvasininkų luomą – krivius.

Po tėvo mirties jis tapo pagonių tikybos išpažinimo vyriausiuoju dvasininku krivių krivaičiu. Kriviai turėjo didelį vaidmenį valstybėje ir valdovo gyvenime. Jie skiepijo žmonėms tautos vienybę, savimone, dorovę, pagarbą, teisingumą...

...Ankstų rytą, prieš saulės užtekėjimą, merginos prausė veidą rasa, kad tas skaistesnis būtų. Nėščios moterys rasoje pievoj pasivoliavo, kad stiprus, sveikas ir apvalytas nuo pikto dvasių vaikas gimtų. Tos, kurioms reikėjo prašyti dievų padėti vaikelio susilaukti – glaudėsi prie beržo. Moterys skubėdavo į pievas, ten su paklodėmis rinko rasą, pylė ją į molinius indus, nes po *kupolinių* rasa netenka gydomųjų savybių. Rasos vanduo buvo naudojamas žaizdų plovimui, sakydavo, kad jo išgėrus, buvo galima apsisaugoti nuo pikto ligų. Tada laukuose paskutinį kartą rinko vaistinius augalus, kaisė šaltinius šakomis, o duris dilgėlėmis, kad raganos bei piktosios dvasios užpakalį išsidilginę spruktų šalin. Pieme-

nys raguočių galvas puošė vainikais, tikėdami, kad karvės bei ožkos ilgiau ir daugiau duosią pieno.

Tautvaldas ažuolo šakos mostu davė ženklą šventę pradėti. Suliepsnojo laužai ant Neries krantų ir aukštų pilikalnių viršūnių. Jis palaimino susirinkusius, palinkėjo dievo Perkūno pagalbos, gyvenimo sėkmės, sveikatos bei gero derliaus. Prie laužų prasidėjo apeigos. Žmonės aukėjo dievams baltus gaidžius, medžioklės deivei Medėjai – šerno ir briedžio galvas, bičių globėjai Austėjai bei dievaičiui Babi-kui, linų globėjui Vaižgantui, augalijos dievaičiui Dionispu-čiui, gamtos deivei Žemynai, ugnies deivei Gabijai mėtė į laužus kiaušinius, medaus korius, barstė grūdus bei linų sėmenis, pylė į žemę alų, laistė gyvulius rasos vandeniu, rūkė žolėmis, puošė juos žolių ir gėlių vainikais. Prie vandens telkinių jaunimas išdykavo, laistydami vieni kitus vandeniu iš šaltinio ar šulinio. Jojo gėlių ir medžių lapų vainikais pasipuošę raiteliai – kariai vyčiai. Šokinėjo per ugnį, o saulėlydį palydėjo šauksmais ir dainomis.

Tai ačiū, saulute, tai ačiū, močiute, už baltas drobeles,

Tau linkim, saulute, tau linkim, močiute, sveikatos geros.

Neužmirškite atnešti medučio, vaisių ir skanios giros.

Iki pat sutemų per laukus ir miškus aidėjo dainos, kan-klų muzika, prie laužų linksmai šoko, juokavo jaunimas. Pievose būriais sutūpęs jaunimas būrė laimę iš ramunių žiedų. Upėje merginos plukdė vainikus su žvakutėmis ir juos sekė: jei vainikai suartės, bus vestuvės, nuplauks toliau, gali likti vienišos. Valtys ir luotai, papuošti vainikais su degančiomis žvakutėmis, plaukiojo nuo vieno kranto iki kito, tuo simbolizavo saulę. Aikštėse vyko gaidžių peštynės, vyrų imtynės, o lankoje – vyčių turnyras. Kiekvienas raitelis su žirgu stengėsi parodyti savo igūdį, vikrumą. Žirgui šuoliuojant, raitelis pralenda pro žirgo pilvą, nuo žemės paima kepurę arba net pinigą.

Vyčių turnyre neatsiliko ir šviesiaplaukės amazonės – jotvingių pulkų merginos. Jos pašėlusiai jodamos kartais vikriai mėtė net vyrus iš baltų. Varžybos vyko ir tarp pulkų, šuoliuojant žirgu kas greičiau ir daugiau nukirstų išmeigtų baslių.

Ryte iš laužaviečių moterys rinko nuodėgulus ir pelenus. Nuodėgulus kaisiojo po pastatų pamatais, kad apsaugotų juos nuo gaisrų, o laukus barstė pelenais, kad javų derlius pradžiugintų. Ir šventai tuo tikėjo...

¹Kija – Kijėvas